

Maskrosbarn – Från ogräs till blomma

Författare:
Nina Svärd
Susanne Ekerholm

Lunds Universitet
Socialhögskolan, Campus Helsingborg
SOPA63
Vt-11

Handledare: Christina Erneling

Abstract

Authors: Nina Svärd and Susanne Ekerholm

Title: Resilient children (Maskrosbarn) – from weed to flower [Translated title]

Supervisor: Christina Erneling

Assessor: Anders Lundberg

The purpose of our study was to examine children's resilience when they grow up in a dysfunctional family and how they were able to handle long-term stress.

We wanted to compare different group's ways of describing the concept of resilient children, and therefore we chose to compare textbooks with autobiographies. The questions, on which we based our study are:

- How can the conception of resilient children be described based on textbooks and autobiographies?
- Which children can be categorized as resilient children (maskrosbarn)?
- How are these children able to handle long-term stress?

In our comparisons we used four themes:

- Risk factors
- Protective factors
- Confidence, trust
- Social support from a grown up

We found that the main reason that these resilient children are able to handle long-term stress was different protective factors, and the most important was social support.

Key words: resilient children, coping, protective factors

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Bakgrund	6
2. Metod	7
2.1 Metodologiska överväganden	7
2.2 Metodens förtjänster	8
2.3 Metodens begränsningar	8
2.4 Reliabilitet - tillförlitlighet	8
2.5 Validitet	9
2.6 Representativitet	9
2.7 Urval	9
2.8 Arbetsfördelning	10
2.9 Etiskt perspektiv	10
3. Tidigare forskning	11
4. Teoretiska utgångspunkter	13
4.1 Teoretiska överväganden	13
4.2 Copingteori	13
5. Empiri och analys	14
5.1 Presentation av läroböckerna	14
5.1.1 Dansa med träben	14
5.1.2 Maskrosbarn – barnen som klarar sig mot alla odds	17
5.1.3 Mot alla odds	18
5.2 Analys av läroböcker	19
5.2.1 Riskfaktorer:	19
5.2.2 Skyddsfaktorer:	21
5.2.3 Grundtillit/trygghet:	22
5.2.4 Stöd av någon vuxen:	22
5.2.5 <i>Vad är det som gör att dessa barn klarar att hantera den stress de utsätts för?</i>	23
5.2.6 <i>Hur kan vi då beskriva begreppet maskrosbarn utifrån dessa läroböcker?</i>	23
5.3 Presentation av självbiografierna	24
5.3.1 Maskrosreven	24
5.3.2 Ett himla liv	25
5.3.3 Flickan som inte fick finnas	26
5.4 Analys av självbiografierna	27
5.4.1 Riskfaktorer	27

5.4.2 Skyddsfaktorer	29
5.4.3 Grundtillit/trygghet.....	30
5.4.4 Stöd av någon vuxen	31
6. Avslutande analys	32
6.1 <i>Vilka barn kategoriseras då som maskrosbarn?</i>	34
6.1.1 Är Nils ett maskrosbarn?	35
6.1.2 Är Patricia ett maskrosbarn?	35
6.1.3 Är Ethel ett maskrosbarn?	35
6.2 Slutdiskussion	35
7. Litteraturförteckning.....	37
8. Bilagor	39
8.1 Bilaga 1 Litteraturlista; böcker vi tittat i men valt bort	39
8.2 Bilaga 2.....	40

1. Inledning

Vi är alla överlevare, vare sig vi har växt upp i en dysfunktionell familj eller inte. Vi tycker att maskrosbarn är ett intressant fenomen, därför ville vi göra en undersökning kring ämnet. Vi har båda växt upp i familjer där det funnits missbruk och psykisk sjukdom. Vi kallar väl oss inte för maskrosbarn, men under tiden som vi har genomfört vår undersökning och lärt oss vad som kännetecknar ett maskrosbarn så ser vi likheter.

Vi utgår inte ifrån föräldraperspektivet i vår undersökning, utan vi utgår ifrån barnperspektivet.

1.1 Problemformulering

Många barn i Sverige växer upp i dysfunktionella familjer, de utsätts för våld och/eller andra övergrepp, de växer upp med föräldrar som missbrukar och/eller är psykiskt sjuka, många växer även upp i fattigdom. Dessa barn lever med ständig stress, stor och långvarig stress. Vissa av dessa barn växer upp och fortsätta leva som sina föräldrar, medan andra barn växer upp till ”normalt fungerande” vuxna. Dessa barn blir maskrosbarn.

Vi intresserade oss för just maskrosbarn då vi vet att det många barn växer upp i just dysfunktionella familjer, och vi ville undersöka fenomenet maskrosbarn för att förstå varför vissa barn klarar att bryta sig ur sitt sociala arv och förändrar sin livssituation. Den kunskapen anser vi är viktig för att kunna hjälpa utsatta barn komma vidare i livet och klara sig igenom en jobbig livssituation. Vi ville titta på hur begreppet beskrivs utifrån läroböcker, och om vi kunde känna igen dessa beskrivningar i de självbiografier vi använt i vår uppsats.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är titta på olika gruppers beskrivning av begreppet maskrosbarn och att undersöka varför maskrosbarn kan hantera så mycket och långvarig stress.

- Hur beskrivs begreppet maskrosbarn utifrån läroböcker och självbiografier?
- Vilka barn kategoriseras som maskrosbarn, utifrån de läroböcker och självbiografier som vi studerat?
- Vad är det som gör att dessa barn klarar att hantera den stress de utsätts för?

1.3 Bakgrund

Definition av ordet maskrosbarn:

Begreppet maskrosbarn kommer ifrån det norska "lövetannbarn". Det svenska ordet är maskrosbarn, eller asfaltsblomma, och myntades av Ami Lönnroth på slutet av 1980-talet (bibliobi.com, 2011-05-03). Ordet är taget från maskrosen som livnär sig i mager jord och överlever ett kallt och torftigt klimat (Cronström, 2003). Man tar sig som människa igenom de tragiska minnena och ärr som finns från barndomen, men som en maskros tar man sig igenom den hårda marken och söker nya vägar.

Det finns en förening som riktar sig speciellt till dessa barn, Föreningen maskrosbarn. Den bildades 2005 av två tjejer som växt upp i en dysfunktionell familj med missbruk och psykiskt sjuka föräldrar. De är en ideell förening som vill stödja andra barn och ungdomar som har föräldrar som missbrukar eller är psykiskt sjuka. De föreläser i skolor och andra sociala områden. Man kan kontakta dem via e-post (maskrosbarn.org, 2011-05-10). Då vi valt att göra en dokumentanalys har vi inte haft kontakt med denna förening.

Då det redan skrivits en del uppsatser kring just ämnet maskrosbarn, och det är ett stort ämne, funderade vi på hur vi skulle kunna göra en lite annorlunda studie. Det som vi tyckte skulle vara intressant för vår studie var att göra en undersökning där man tittade på hur själva begreppet maskrosbarn utifrån studier i läroböcker och hur de som växt upp som maskrosbarn beskriver sig själva. Vi använder läroböckerna främst för att hämta fakta ifrån, och för att förstå hur begreppet maskrosbarn beskrivs.

Statistiken över barn som upplever våld i hemmet visar på följande:

Ungefär 10 procent av alla barn har upplevt våld i hemmet och fem procent har gjort det ofta. Forskningen visar dessutom att många barn som upplever våld blir slagna själva. Enligt en forskningsöversikt uppskattas att 30-60 procent av barnen vars mammor blir misshandlade utsätts för våld, en annan uppskattning visar på ännu högre siffror, mellan 45 och 70 procent. Risker att utsättas för kroppslig bestraffning bedöms vara sex gånger högre för barn som lever i ett hem där våld förekommer mellan föräldrarna jämfört med för barn i familjer utan föräldravåld. (bo.se, 2011-05-02)

För information om föräldrars skyldigheter gentemot sina barn se bilaga 2.

2. Metod

2.1 Metodologiska överväganden

För att genomföra vår undersökning har vi använt oss av kvalitativ metod, i form av dokumentanalys. Det finns olika typer av dokumentanalys; innehållsanalys, semiotik och hermeneutik. Utifrån dessa alternativ har vi valt att göra en innehållsanalys. Innehållsanalys finns beskriven både som kvantitativ och som kvalitativ metod. Altheides (2004) etnografiska innehållsanalys anses vara kvalitativ, annars anses innehållsanalysen vara rotad i kvantitativ metod (Bryman, 2008:283, 298). Man kan som forskare titta på och analysera olika typer av dokument. Exempelvis officiella dokument, från statliga myndigheter eller från privata källor, massmedieprodukter, virtuella dokument och personliga dokument såsom brev, dagböcker och självbiografier (Bryman, 2008:489–499). I vår innehållsanalys har vi tittat på officiella dokument, i form av läroböcker. För att få kunskap om hur individer beskriver och använder sig av begreppet har vi också tittat på personliga officiella dokument i form av självbiografier. Vi är medvetna om att det finns många självbiografier som skulle kunna vara användbara för oss, som berör andra ämnen exempelvis kring alkoholism, psykisk sjukdom, våld i hemmet och andra övergrepp. De självbiografier vi valde var de vi hittade när vi sökte på maskrosbarn, och vi ansåg de vara relevanta för vår undersökning. Därför har vi inte tittat på de andra kategorierna av självbiografier.

Bryman (2008:505) beskriver innehållsanalys som en metod där man i det material som ska analyseras söker efter olika teman, en slags kategorisering. Då vi har haft ganska kort om tid och begränsat utrymme tänker vi att det är bra att, liksom Bryman (2008:290) menar, analysera utifrån olika teman. Vi använder oss av teman såsom risk- och skyddsfaktorer, grundtillit/trygghet och stöd av någon vuxen, som vi utgår ifrån i vår analys. Altheide (2004) menar vidare att det är viktigt att man är flexibel och öppen för att under arbetets gång kunna förändra, ta bort och lägga till teman (Bryman, 2008:505). Detta har vi erfart och vi har under arbetets gång lagt till teman då vi funnit likheter i våra olika källor. Då det redan finns en del befintligt material och information har vi valt att titta på några av dessa dokument och göra en innehållsanalys. Olika personer har i dessa dokument delat med sig av sina erfarenheter och vi har utifrån vårt syfte, och olika teman, ställt frågor till texten och fått svar på dem utan att påverka personerna som delat med sig. Bryman (2008:505–506) hänvisar till Altheide (2004) som menar att vid genomförande av en innehållsanalys använder man sig av ett mindre antal dokument, cirka 6-10, vilket med tanke på vår tidsplan passade vår undersökning.

Vi har även valt bort intervjuer, då vi ansåg att vi inte kunde ställa rätt frågor för att få fram de svar vi behövde. Vi tror också att det hade varit svårt att få tag på de personer vi skulle behövt intervjua. Vi skulle också fått andra etiska problem att överväga, exempelvis är det etiskt

försvårbart att intervjua maskrosbarn, även om de är vuxna, för att genomföra en undersökning till en c-uppsats? Det tycker vi inte att det är.

En annan kvalitativ metod som Levin (2008:36) beskriver är deltagande observation, där man deltar i det sammanhang man vill undersöka. Det är en metod vi inte kunnat använda oss av då vi har tittat på beskrivningar av ett begrepp.

2.2 Metodens förtjänster

Fördelar med innehållsanalys är att det är en öppen metod, vilket gör att det är lätt att beskriva genomförandet av undersökningen, såsom hur man gjort sitt urval och kodningsschema, vilket gör att undersökningens validitet ökar (Bryman, 2008:296). Vidare beskriver han att det också med denna metod är möjligt att få information om sociala grupper som kan vara svåra att få kontakt med. Vi vill inte ta direktkontakt med personer som kategoriseras som maskrosbarn, då vi inte anser det vara etiskt. Det behövs inte heller för vår undersökning, då det redan finns befintligt material.

Innehållsanalys som metod beskrivs som icke-reaktiv, vilket innebär att forskaren inte påverkar de som studeras (Bryman, 2008:296). Detta anser vi vara positivt då det ökar undersökningens reliabilitet.

2.3 Metodens begränsningar

De dokument man väljer att ha med i sin undersökning och analysera påverkar kvalitén på undersökningen (Bryman, 2008:296). Så man ska vara noggrann och försiktig med vilka dokument man väljer att ta med. Bryman (2008:297) menar också att det är svårt att få svar på ”varför-frågor” när man genomför en innehållsanalys. Det kommer dessutom uppstå problem, då man kodar ett latent innehåll. Då vi inte haft direktkontakt med producenterna av de dokument vi valt att använda oss av, har vi inte kunnat undvika egen tolkning av materialet redan innan vi kodat det. Vi har heller inte haft möjlighet att fråga producenten för att förstå innehållet (Bryman, 2008:297).

2.4 Reliabilitet - tillförlitlighet

För att uppnå vad Bryman (2008:352) menar med intern reliabilitet har vi i vår undersökning sökt gemensamma tolkningsmönster. Vi har även tittat på material som vi ansett passar den undersökning vi velat genomföra.

När vi kodat vår data har vi använt oss av ett par teman; risk- och skyddsfaktorer grundtillit/trygghet och stöd av någon vuxen.

Andra kan använda samma material som vi använt för att besvara samma frågor som vi har tittat på, men de kommer antagligen tolka det annorlunda då olika individer läser och tolkar på olika sätt.

2.5 Validitet

För att uppnå hög validitet har vi valt litteratur som passar den undersökning vi genomfört, och även valt teori som passar den empiri vi har samlat in.

Vi har också redogjort för hur vi har genomfört vår undersökning, vi har övervägt olika metoder och teorier och sedan valt den metod och den teori vi ansett passa vår undersökning bäst.

2.6 Representativitet

När vi sökte på ordet maskrosbarn fick vi flera träffar, ett antal av dessa studerades och därefter valdes tre läroböcker som vi ansåg vara relevanta och representativa för vår undersökning och som kunde hjälpa oss besvara våra frågor.

När vi valt ut självbiografier att analysera har vi övervägt dess representativitet (Bryman, 2008:491). Är den personen representativ för den kategori vi vill undersöka? Vi läste de läroböcker vi valt innan vi läste självbiografierna, och utifrån den kunskap vi erhöll från dem bedömde vi självbiografiernas representerbarhet.

Av de böcker vi valt att använda oss av i vår undersökning har de flesta, alla utom en, publicerats på 1990-talet. Vissa har dock givits ut i en andra utgåva under 2000-talet. Ericssons bok *Flickan som inte fick finnas* publicerades 2007. De som i böckerna beskriver sin barndom berättar om ungefär samma tidsperiod.

2.7 Urval

Vi har tittat på tre läroböcker samt tre personliga officiella dokument i form av tre självbiografier. Anledningen till att vi valt dessa är att vi vill titta på begreppet maskrosbarn, och vi ansåg att dessa kategorier av böcker kunde ge oss den empiri vi behövde för att kunna genomföra vår undersökning. I läroböckerna får vi ta del av intervjuarens tolkning och analys

av de intervjuades berättelser om deras barndom och uppväxt, medan vi i självbiografierna får information direkt ifrån ”maskrosbarnet”.

Vi har tittat på läroböckers och maskrosbarnets egen beskrivning av begreppet maskrosbarn. I vår uppsats har vi läst tre läroböcker, i dessa böcker är flera maskrosbarn djupintervjuade för detta syfte och tre självbiografier som vi använder för att kunna få svar på våra frågeställningar. Det finns inte så mycket material eller forskning om maskrosbarn som sig själv utan begreppet beskrivs i många olika böcker inom det sociala arbetet. Vi har därför fått begränsa oss inom det material som är relevant till vår uppsats. I bilaga 1 kan ni se vilka böcker vi tittat på, men valt att inte använda oss av.

Från början ville vi även titta på massmediedokument, i form av artiklar, för att även jämföra deras beskrivning. Men då vi enbart hittade självbiografiska artiklar tyckte vi att det blev dubbelt då vi redan hade självbiografier, så vi valde att inte ha med artiklarna. Vi har även tittat på olika bloggar på internet men eftersom de endast tar upp egna känslor och tankar, liksom i självbiografierna, så håller vi oss till självbiografierna då de ger mer material till vår uppsats än artiklarna.

2.8 Arbetsfördelning

Vi har gemensamt letat efter, och valt det material, de böcker, vi ansett passa vår undersökning. Därefter har vi båda, var för sig, läst och satt oss in i vårt material. Vi har till att börja med, var för sig skrivit utifrån de olika böckerna, och har sedan gemensamt arbetat med texten. Analysen har vi skrivit gemensamt.

2.9 Etiskt perspektiv

Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (nerladdad 2011-03-17) beskriver fyra olika krav man bör reflektera kring när man ska genomföra en undersökning.

Det första av dessa fyra är informationskravet, vilket innebär att man som forskare ska informera de som deltar i undersökningen om undersökningens syfte och vad deras uppgifter kommer användas till. Detta krav hade gällt oss om vi valt att använda oss av en blogg, vilket vi inte gjorde.

Andra kravet, samtyckeskravet, innebär att man som forskare ska inhämta samtycke från de som deltar i, och lämnar uppgifter till, undersökningen. Om deltagaren är under 15 år bör man även inhämta samtycke från föräldrarna.

Konfidentialitetskravet, det tredje kravet, innebär att personuppgifter ska behandlas med diskretion och man ska inte kunna identifiera personer utifrån texten i undersökningen. Personuppgifter ska förvaras på ett sätt så att obehöriga inte kan ta del av dem. Vi har i vår undersökning inte tagit del av personliga uppgifter som berörs av detta krav, då vi gjort en innehållsanalys av olika typer av offentliga dokument.

Det fjärde, och sista kravet, nyttjandekravet, innebär att de uppgifter man samlar in från deltagare endast får användas till det syfte de samlats in för, nämligen forskningen. Vi har tittat på offentligt material och det material vi samlat in har vi enbart använt till vår undersökning.

Vi har även reflekterat kring anonymitet. Då vi tittat på offentliga dokument har vi inte behövt tänka på att anonymisera, och har heller inte kunnat anonymisera då vi måste referera till den litteratur vi använt oss av. När det gäller läroböcker är det inga problem, då de redan är anonymiserade, men när det gäller självbiografier så innehåller de mycket känsligt material, men författarna har själva valt att offentliggöra sina berättelser därför finns det inget hemligt i böckerna och vi kan använda materialet i vår undersökning.

3. Tidigare forskning

P. Ahlgren och G. Sheffer (1998) har skrivit en psykologexamensuppsats, *Maskrosbarn- en studie av copingstrategier hos vuxna som överunnit svåra uppväxtförhållanden*.

Det är en studie där man intervjuat vuxna som under sin uppväxt har vuxit upp i dysfunktionella familjeförhållanden. Syftet med studien var att undersöka om man kan hitta speciella överlevnadsstrategier, copingstrategier, hos dessa intervjupersoner. De har intervjuat 13 personer, varav 11 var kvinnor. Copingteorin beskrivs med hjälp av teman som skydds- och riskfaktorer. Författarna använder sig av dessa teman, och de intervjuade berättar hur de har kunnat hantera de svåra uppväxtförhållandena.

Ahlgren och Scheffer (1998) fann fyra copingstrategier, utagerande, aktiv tröstsökning, självkontroll och yttre kreativitet.

Utagerande innebär att en person som lever under svåra förhållanden reagerar med att rikta känslorna utåt genom att exempelvis slåss.

Aktiv tröstsökning innebär att personen aktivt söker tröst hos någon utanför familjen.

Självkontroll innebär att individen skyddar sig genom att kontrollera sina känslor, för att inte smärtan ska synas.

Yttre kreativitet innebär att barnet försökte förändra familjens miljö genom att exempelvis gömma föräldrarnas alkohol, för att de skulle få det bättre.

Det fanns likheter mellan aktiv tröstsökning och yttre kreativitet, medan utagerande och självkontroll utifrån ett individperspektiv verkade negativa (Ahlgren & Scheffer, 1998).

Ahlgren och Scheffer (1998) menar att deras intervjupersoner utsatts för flera riskfaktorer under sin uppväxt. Exempel på riskfaktorer är förälders psykiska sjukdom, missbruk, fattigdom och övergrepp. Att utsättas för riskfaktorer ökar risken för psykisk störning, men trots detta har intervjupersonerna växt upp till ”normalt fungerande” vuxna.

Det som gör att dessa barn utvecklas till ”normalt fungerande” vuxna är skyddsfaktorer, såsom stöd av en vuxen, social kompetens, förmåga att ta egna initiativ. Intervjupersonerna berättade om erfarenheter av skyddsfaktorer, främst stöd av någon vuxen.

Jaffee et al. (2007) har skrivit en artikel baserad på en studie om barn som levt i dysfunktionella familjer, *Individual, family, and neighborhood factors distinguish resilient from non-resilient maltreated children: A cumulative stressors model*. Studien har jämfört tvillingar för att se om personliga egenskaper är anledningen till att vissa barn växer upp till ”normalt fungerande” vuxna. Man har i studien tittat på familjeförhållanden, barnens skolgång och bostadsområde.

De kom i uppsatsen fram till att barn som hade socialt umgänge och stöd var mer motståndskraftiga. Barn som växt upp med missbrukande föräldrar och som inte hade så mycket socialt umgänge eller stöd, och som bodde i ett sämre bostadsområde var mindre motståndskraftiga (Jaffee et al, 2007).

Tiet, Huizinga, och Byrnes (2009) har skrivit en artikel, *Predictors of Resilience Among Inner City Youth*, som handlar om ungdomar som växer upp i högrisk-områden. De menar att ekonomiska brister, familjeproblem och täta flyttningar kan leda till beteendeproblem och anpassningssvårigheter bland ungdomar som växer upp i högrisk-områden. Även det bostadsområde de lever i påverkar ungdomar, inte bara personliga egenskaper och familjens förutsättningar. Bostadsområde kan därför vara en riskfaktor i barns och ungdomars liv. De har hämtat sin empiri från en undersökning, Denver Youth Survey, som är en longitudinell studie med barn som växt upp i högrisk-områden, där det bland annat är hög kriminalitet. De menar att om en ungdom har en stabil relation till sin familj, sköter skolan och trivs med

lärare, och inte umgås med kriminella ”kompisar” så är de mer socialt anpassningsbara (Tiet et al., 2009).

4. Teoretiska utgångspunkter

4.1 Teoretiska överväganden

Vi vill använda oss av copingteori för att vi anser att den hjälper oss förstå sammanhang och likheter mellan våra olika källor. Med hjälp av denna teori kan vi se sambandet i begreppet på ett djupare sätt. Maskrosbarn utsätts för stor och långvarig stress under sin uppväxt, och copingteorin hjälper oss förstå hur man hanterar stress. Med hjälp av copingteorin kan vi se hur författarna av självbiografierna använder sig av olika överlevnadsstrategier för att kunna hantera svåra situationer och långvarig stress.

Vi är medvetna om att risk- och skyddsfaktorer används som teori, men vi använder dem som perspektiv och inte som teori

4.2 Copingteori

Definition av coping är när en person hela tiden förändrar sina kognitiva och beteendemässiga strävanden för att hantera specifika externa och/eller interna krav som överstiger personens resurser. Denna teori fokuserar mer på inre process än personlighetsdrag (Lazarus & Folkman, 1984:141, vår översättning). Copingstrategi skiljer sig från egenskaper främst på hur en person reagerar på olika typer av människor, såsom den vänliga eller den hotfulla personen, den kontrollerande eller den eftergivande personen (Lazarus & Folkman, 1984:120, vår översättning).

Teorin skiljer också på coping och automatiskt anpassningsbeteende, och begränsar därmed coping till psykologisk stress (Lazarus & Folkman, 1984:142, vår översättning). Coping är en skiftande process, där barnet ibland måste förlita sig på en form av coping, till exempel defensiva strategier såsom att gömma sig. Och vid andra tillfällen förlita sig på problemlösning som copingstrategi, såsom hur får vi frukost? då förutsättningar och relationer hela tiden förändras. De förändringar som karaktäriserar coping som process är inte tillfälliga, de är en funktion av kontinuerligt förändrade förhållanden i relationer och miljö. Förändringar kan bero på försök att hantera de skiftande förhållandena kring barnet, interna försök att förändra innebörden av händelser eller att öka förståelsen för situationen (Lazarus & Folkman, 1984:142, vår översättning).

Lazarus och Folkman (1984) beskriver några skyddsfaktorer, som hjälper människor att hantera stressiga situationer, vilket även vi har som tema.

Den första skyddsfaktorn är hälsa och energi; god hälsa är viktigt för att kunna hantera stressiga situationer. Det är extra viktigt i situationer där stressen är långvarig.

Den andra skyddsfaktorn är positiv tro; att tänka positivt om sig själv kan också vara en viktig egenskap, psykologiskt sett. Att känna hopp är en bra bas för att kunna hantera jobbiga förhållanden.

En annan skyddsfaktor de tar upp är problemlösningsfärdigheter inkluderar förmåga att skaffa sig information och analysera situationer för att identifiera problem för att kunna hantera situationen.

Social kompetens, som skyddsfaktor: människan behöver värme och närhet för att överleva. Lazarus & Folkman (1984) menar att sociala färdigheter är viktiga för att kunna kommunicera och interagera med andra, för att därmed kunna samarbeta och få stöd. Därmed blir det också lättare att hantera stressiga situationer.

Socialt stöd, som skyddsfaktor: att ha människor som man får emotionellt stöd från har blivit allt viktigare som coping resurs. Socialt stöd, stöd av någon vuxen, är också ett av våra teman. Denna skyddsfaktor berör också vårt tema grundtillit/trygghet

Materiella resurser, som skyddsfaktor, innebär pengar och saker och tjänster som man kan köpa för pengar. Om man har goda materiella resurser blir det lättare att hantera stressiga situationer (Lazarus & Folkman, 1984:159–164, vår översättning). Om man har brist på pengar blir det en ytterligare stressande faktor, vilket går in under vårt tema riskfaktorer.

5. Empiri och analys

5.1 Presentation av läroböckerna

Nedan kommer vi presentera de läroböcker vi använt i vår undersökning.

5.1.1 Dansa med träben

I sin bok *Dansa med träben, maskrosbarn och andra – om överlevnadens konst och pris* (2003) har Cronström djupintervjuat 13 maskrosbarn. Av dessa 13 var en man, och de övriga 12 var kvinnor.

Maskrosbarn som kommer av det norska lövetannbarn, lejon tand en livskraftig blomma, är en gammalsvensk benämning av maskros. Lejontand står för lejonets styrka och blommans uthållighet (Cronström, 2003). I Cronströms bok *dansa med träben* finns en klar definition av begreppet maskrosbarn:

Att som barn ha vuxit upp i hem som präglats av föräldrar som på grund av missbruk och/eller allvarlig psykisk störning under långa perioder inte har kunnat ta hand om sig själva, ännu mindre fungera som förälder för sina barn. (Cronström, 2003:17)

Att som vuxen vara psykiskt frisk och ej missbrukande och kapabel att ta hand om sig själv och eventuella barn, att kunna kvalificera sig för ett arbete - och behålla det, och att ha förmågan att etablera nära relationer – och behålla dem – med såväl vänner som med det motsatta könet. Cronström, 2003:17)

Ett maskrosbarn är ett barn som växt upp med förälder/föräldrar som missbrukat och/eller lidit av psykisk sjukdom, och som själva inte missbrukat eller blivit psykiskt sjuka utan växt upp och som vuxen klarar av att ha ”normala” förhållanden, både vänförhållanden och kärleksförhållanden, och kan sköta ett arbete (Cronström, 2003). Vidare menar hon att dessa barn under uppväxten har fått ta mycket ansvar, för hem, den egna skolgången och ibland även syskon. Barnen lärde sig tidigt att se tecken på, och försöka förebygga, när situationer höll på att urarta och bli kaotiska, och då gripa in så fort som möjligt. Ett par av barnen anser själva att de haft ett alltför stort ansvar, vilket de ofta insett i efterhand, och detta enorma ansvar ledde för några till känslor av otillräcklighet. Andra menar att de inte funderade över det, då det var så deras vardag såg ut (Cronström, 2003).

Kärlek och närhet är ett av människans basbehov, och barn överlever inte utan kärlek. Även en alkoholiserad eller psykiskt sjuk förälder kan, i stunder av nykterhet eller vid tillgång till sin friska personlighet, ge sitt barn värme, närhet och kärlek. Dessa stunder tar maskrosbarnen till sig och lever sedan länge på minnet av dessa ofta sällsynta stunder (Cronström, 2003).

Maskrosbarn lärde sig att anpassa sig, och att nöja sig med att bli *uppskattade* istället. (Cronström, 2003:31)

Maskrosbarnen lär sig snabbt att ta tillvara på den värme och gemenskap de kan få. Vissa av barnen fick denna värme och gemenskap av en förälder, medan andra fick det av andra familjemedlemmar, såsom mormor, moster, eller någon annan.

Men det kan vara svårt, ja mycket svårt till och med, för ett barn att skilja mellan en förälders oförmåga att älska, och sin egen inlärda övertygelse att inte vara ”värd” att älskas. (Cronström, 2003:32)

De flesta maskrosbarn såg bristen på värme och närhet som något naturligt och inte som en brist, då de inte hade något att jämföra med.

Hemligheter är något många maskrosbarn bär på genom livet. Att inte avslöja denna hemlighet blir en ständig press. Maskrosbarnen berättar att de försöker hålla alla på avstånd, då de inte vågar släppa någon för nära inpå sig.

Cronström (2003) menar att man kan se maskrosbarnens tidigt störda relationer till vuxna som skador, man blir sårad av vuxna i tidig ålder. För att klara av livet trots dessa skador skaffar sig dessa barn olika proteser som de tar sig igenom livet med. De blir överlevare som har förmågan att skaffa sig proteser i den kamp som man har överlevt och segrat.

När det gäller kärleksrelationer påverkas de vuxna maskrosbarnen av barndomens svek. De hoppas finna någon som har erfarenhet av utsatthet, någon som kan respektera, acceptera och älska dem för den person de är, och som de kan berätta sin hemlighet för, både gällande vänner och partner.

Utifrån vad vi redan vet om maskrosbarns benägenhet att troskyldigt gå in i relationer som de borde ha undvikit, å ena sidan, och deras brister i tilliten till andra människor, å den andre, är det rimligt att vänta sig att det har funnits åtskilliga hinder på deras väg. Så är det också, och så är det fortfarande för flera av dem. (Cronström, 2003:189)

Flera menar att de i sina kärleksrelationer sökt sig till en partner som blivit som en förälder, som kompensation för att de inte kunnat knyta an till sina föräldrar under uppväxten.

I arbetslivet vill flera av maskrosbarnen gärna arbeta ensamma, medan andra gärna arbetar tillsammans med andra. Endast två av de tretton maskrosbarn Cronström (2003) intervjuat innehar chefsposition. De flesta menar att vara chef innebär ensamhet, ofrihet och utsatthet och är därför inte något de strävar efter att uppnå. Egenskaper som de själva beskriver är god organiseringsförmåga, lyhördhet och att våga tro på det de gör, om de känner denna tro så överbryggar det blyghet och osäkerhet.

5.1.2 Maskrosbarn – barnen som klarar sig mot alla odds

Ami Lönnroth har i boken *Maskrosbarn – barnen som klarar sig mot alla odds* (1990) intervjuat 12 personer, varav 6 var kontrollpersoner för att kunna göra en jämförelse. Under studiens gång visade det sig att två personer som hon trott vara maskrosbarn inte faktiskt var det, och de fick då byta plats med tre av kontrollpersonerna som visade sig vara maskrosbarn. I boken beskriver hon ett bredare perspektiv på maskrosbarn. Hon menar att barn som växt upp på institution, barn till missbrukare och/eller psykiskt sjuka föräldrar, barn som växt upp i fattigdom kan bli maskrosbarn, medan Cronström (2003) menar att det bara är barn till missbrukande och/eller psykiskt sjuka föräldrar som kan bli maskrosbarn.

Tidigare forskning om maskrosbarn pekar på tre förutsättningar för att man ska utvecklas till ett 'osårbart barn' (en term som används för att beteckna maskrosbarn):

1. Först och främst måste barnet ha ett gott förhållande till åtminstone en vuxen, i synnerhet under de första levnadsåren.
2. För det andra behöver barnet utmaningar för att testa sin sårbarhet.
3. För det tredje finns det en gräns för hur stark stress och hur många stressande faktorer som ett barn klarar av på en gång. (Lönnroth, 1990:153)

Ett äkta maskrosbarn:

Ulla är en av de personer som jag efter noggrann genomgång av intervjun vill räkna som ett äkta maskrosbarn. Det innebär dock inte att hon skulle gått helt oskadd genom en mycket svår och fattig uppväxt. Eller att hon alltid skulle ha hamnat på sidsidan i varje ny situation i privatliv och arbetsliv. Men hon tycks genomgående ha gjort det bästa möjliga av ofta rätt hopplösa förutsättningar. Hon har lyckats vända det som såg ut som ett verkligt nederlag till en personlig framgång. (Lönnroth, 1990:71)

Lönnroth (1990) frågade intervjupersonerna om de haft någon de kunnat vända sig till och få stöd av. Enligt de intervjuades svar har de flesta haft en eller flera stödpersoner under livets gång. Dessa stödpersoner har hjälpt dem genom skola och uppväxt. I flera fall har stödpersonen varit en lärare. Lönnroth har utifrån intervjupersonernas beskrivning listat egenskaper som en idealisk stödperson bör ha.

En idealisk stödperson:

1. är kunnig och intresserad av det som den andra personen sysslar med.
2. är inte rädd för sin egen auktoritet.
3. är beredd att låta vederbörande pröva själv och ger stöd trots misstag och

misslyckanden.

4. har funderat igenom sina egna maktbegär och försöker ge utrymme åt den andra människan utan att själv behöva styra och kontrollera och göra hans/hennes prestationer till en fjäder i sin egen hatt.
5. är inställd på att behålla sin relation som stödperson åt den andra människan under en längre period – med det ansvar en relation innebär. (Lönnroth, 1990:87)

I arbetslivet har de flesta av de maskrosbarn Lönnroth (1990) intervjuat valt fria yrken, det vill säga de bestämmer ganska fritt över sitt arbete. Exempelvis är fem av de intervjuade författare/skribenter, varav tre är "sina egna" (Lönnroth, 1990:137), tre är forskare och har stor frihet i sin yrkesutövning och två egna företagare. Fem av maskrosbarnen påverkades av föräldrarna i sitt val av studier och yrke och tre fick inspiration av en betydelsefull lärare.

5.1.3 Mot alla odds

Denna bok som heter *Mot alla odds* är skriven av Ingrid Claezon (1996). Boken bygger på djupintervjuer från tjugo barn, varav två avlidit, som har växt upp som barn till narkotikamissbrukande förälder. Den handlar inte specifikt om maskrosbarn, såsom de två tidigare böckerna, men vi har utifrån de intervjuades berättelser, och vår tillägnade kunskap utifrån vår studie, kunnat identifiera ett par maskrosbarn. Claezon låter i boken deras röster bli hörda och deras bilder av uppväxten bli synliga och tydliggjorda. Det viktigaste budskapet i boken är att trots svåra uppväxtförhållanden har de flesta lyckats gå vidare i livet därmed bokens namn – *Mot alla odds*.

Claezon ville med denna bok skildra hur barnens tankar och erfarenheter kan få oss att förstå vilka strategier de använder sig av för att klara av de svårigheter de utsätts för dagligen.

I boken görs en beskrivning över hur de tjugo intervjupersonerna lever i dag och vilka vägar de har tagit i livet.

Barnen som Claezon (1996) har intervjuat berättar om ett flertal placeringar och omplaceringar under barndomen, många separationer, lite trygghet och bristande omsorg. Flera barn har fått flytta periodvis mellan olika familjehem, barnhem och biologiska föräldrar.

Av de 18 intervjuade har fyra ej avslutad grundskola, fem har avslutad grundskola, fem har gymnasieutbildning och fyra har gått vidare till högre utbildning (Claezon, 1996:112).

Några av barnen har fått bekräftelse, värme och trygghet av mormor, faster eller en granne. Några pojkar berättar att idrottstränare varit ett bra stöd för dem.

Föräldrarnas missbruk under barnets uppväxt leder till brister i den grundläggande tryggheten, vilken är viktig för barnets utveckling. I relationen mellan barnet och den missbrukande föräldern saknas kontinuitet vilket skapar oro och osäkerhet. Som ett barn beskriver i boken ”Det kan skifta väldigt fort” (Claezon, 1996:92). Ena stunden är föräldern kärleksfull medan man blir avvisad eller får stryk i nästa.

Varför klarar sig då barnen mot alla odds?

Claezon beskriver i boken att enligt forskningen är det tre huvudsakliga faktorer som påverkar barnet att klara av sin svåra uppväxt.

Dessa tre är:

- 1) individuell förmåga och egenskaper
- 2) föräldrarnas/föräldragestaltarnas förmåga att ge barnet en grundläggande trygghet och stöd i stressituationer
- 3) omgivningen, de externa stödsystemen. Claezon (1996:167).

5.2 Analys av läroböcker

Vi har valt fyra teman som vi utgår ifrån i vår analys av läroböckerna; riskfaktorer, skyddsfaktorer, grundtillit/trygghet och stöd av någon vuxen. Dessa teman anser vi belyser våra frågor och hjälper oss att besvara dem.

5.2.1 Riskfaktorer:

Cronström (2003) menar att olika forskare kommit fram till att trångboddhet, täta flyttningar, dålig ekonomi, separationer, förälders/föräldrars psykiska och fysiska sjukdom, moderns hälsa och mående under graviditeten är exempel på riskfaktorer. Andra riskfaktorer är våld och andra övergrepp.

Lönnroth (1990) använder sig av James Anthonys riskfaktorer:

Dessa riskfaktorer kan vara:

1. genetiska (hur vanlig är psykisk sjukdom i familj och närmaste släkt?).

2. förknippade med mammans hälsotillstånd under förlossning och graviditet.
 3. konstitutionella (till exempel medfött handikapp).
 4. utvecklingsmässiga (fysiska eller psykiska problem i olika utvecklingsfaser från spädbarnstiden upp genom puberteten).
 5. medicinska (akut eller kronisk sjukdom hos barnet).
 6. miljömässiga (trångboddhet, skilsmässa, täta flyttningar, fysisk eller psykisk sjukdom hos föräldrarna, separation från föräldrarna).
 7. traumatiska (barnmisshandel, incest och andra svåra övergrepp).
- (Lönnroth, 1990:29–30)

Då vi beskrev copingteori tidigare i texten tog vi upp Lazarus och Folkmans (1984) skyddsfaktorer. En av dessa är, liksom Lönnroth (1990) menar, hälsa. De menar att god hälsa är viktigt för att kunna hantera stress.

Claezon (2005) hänvisar till Dahlin och Cederblad (1993) som beskriver nio olika grupper av barnpsykiatriska riskfaktorer:

- 1) psykisk belastning representerat av psykisk ohälsa hos föräldrarna
- 2) missbruk eller 3) kriminell belastning hos föräldrarna
- 4) socioekonomisk belastning
- 5) relationstörningar i familjen
- 6) separation dels i fråga om barn och föräldrar (omhändertagande av barnet) men också vad gäller omplaceringar av barnet, dels skilsmässa mellan föräldrarna eller någon av föräldrarnas stöd
- 7) kroppsligt sjuka föräldrar
- 8) låg IQ hos föräldrarna och slutligen
- 9) faktorer som är relaterade till barnet, dvs perinatale komplikationer, utvecklingsstörning, aggressivt temperament, dålig begåvning eller tidig asocialitet. (Claezon, 2005:162)

Liksom Cronström (2003) och Claezon (2005) menar Lazarus och Folkman (1984) att ekonomiska resurser, eller brist på ekonomiska resurser, är en riskfaktor. De menar att brist på resurser ger ökad stress, medan tillgång till resurser ger ökad förmåga att hantera stress.

Utifrån de olika böckernas beskrivningar av riskfaktorer ser vi flera likheter. Utifrån intervjuerna i läroböckerna, och även i självbiografierna, känner vi igen dessa riskfaktorer. De flesta maskrosbarn vi läst om i vår empiri berättar om flera av dessa riskfaktorer under sin uppväxt. Exempelvis berättar två personer som Lönnroth (1990) intervjuat att de redan som mycket unga placerades på institution, en på ett barnhem och den andra på sanatorium, och hade mycket lite eller ingen kontakt med familjemedlemmar. Dessa två personer berättar

vidare om flertalet omplaceringar under uppväxten. De har båda upplevt både flertalet separationer och en del täta flyttningar (Lönnroth, 1990).

5.2.2 Skyddsfaktorer:

Cronström (2003) menar att om man känner inre trygghet och man har en yttre struktur att förlita sig på, kan man få den styrka man behöver för att hantera stressande situationer. Problemlösningsförmåga är också en skyddande faktor, vilket även Lazarus och Folkman (1984) menar på. Att kunna lösa vardagliga problem menar Cronström (2003) hänger ihop med tillit och tilltro till sig själv.

Att ha en nära vän är att bli sedd på ett särskilt sätt. Det innebär att vara accepterad och att åtminstone delvis vara "som andra" inför någon. (Cronström, 2003:58)

Att ha någon som står en nära och som man kan få stöd och bekräftelse av ses också som en skyddande faktor (Cronström, 2003).

Vi har längre upp i texten hämtat ett citat från Lönnroth (1990) där hon beskriver tre förutsättningar för att utvecklas till maskrosbarn (se sida 16-17), vilka vi anser vara skyddande faktorer. Dessa är att ha ett gott förhållande till i alla fall en vuxen, utmaningar för att testa sin styrka och sårbarhet, och en gräns för hur mycket stress ett barn kan hantera (Lönnroth, 1990).

Både Cronström (2003) och Lönnroth (1990) menar att stöd av någon man står nära är en skyddsfaktor, vilket även Lazarus och Folkman (1984) menar.

Claezon (2005) hänvisar till en föreläsning av Emmy E Werner 1993, vilka vi tolkar som skyddande faktorer:

Kriterier för god anpassning:

att ha

- förmåga till goda relationer med föräldrar, syskon och vänner (förmåga till vänskap)
- förmåga till goda intima relationer (parrelationer)
- förmåga att ta hand om sina barn på ett adekvat sätt
- självkänsla, att acceptera sig själv
- klarat skola/arbete på ett tillfredsställande sätt

- någon form av utbildning

samt att

- ej vara kriminell
- ej ha behov av frekvent psykvård
- ej vara missbrukare

(Claezon, 2005:88)

Liksom Claezon (2005) menar Lazarus och Folkman (1984) att god social kompetens är en viktig egenskap, och en skyddsfaktor, förmåga att interagera med andra och söka stöd.

5.2.3 Grundtillit/trygghet:

Vi inleder detta tema med att låta Cronström (2003) själv förklara:

Tilliten till den egna förmågan bidrar i hög grad till en människas trygghet. Den kan väga upp stora brister i yttre trygghet, även om sådana samtidigt ger en diffus och smärtsam upplevelse av sorg. (Cronström, 2003:140–141)

Den som sviktar, och den som aldrig har kunnat bygga upp en tillit till sig själv och andra, säger inte vid sjukhusbesöket: ”Jag lider av brist på *tillit*. Jag litar varken på andra eller på mina egna möjligheter här i livet. Det är därför jag mår dåligt: Kanske vet vi inte själva att det är så. (Cronström, 2003:144)

Hur maskrosbarnen förhåller sig till andra människor, och hur mycket förtroende de har för andra, avgörs av deras grundtillit. Lönnroth (1990) skriver i sin studie att två av de intervjuade berättade att de under uppväxten var högt älskade av sina mödrar, vilket har resulterat i att de har fått ett slags inre skydd som gjort att de lättare kunnat hantera efterkommande hemsgheter. Lazarus och Folkman (1984) menar att en viktig copingresurs är att ha människor som kan ge emotionellt stöd.

5.2.4 Stöd av någon vuxen:

Cronström (2003) frågade de hon intervjuade om de haft någon vuxen utanför familjen att vända sig till och få stöd av. Nio av tolv svarade nej, två svarade ja, ibland och en berättade om en kompis mamma som var kurator och ett kontinuerligt stöd. Anledningen till att så

många svarade nej var att de inte kunde söka stöd av utomstående, både på grund av lojalitet gentemot familjen och på grund av förbud, det vill säga att de inte fick berätta familjens hemlighet för utomstående. De trodde inte heller att någon skulle vilja lyssna på dem. Cronström (2003) menar att ansvaret ligger på de vuxna, att försöka se dessa utsatta barn och försöka komma in i deras slutna värld och ge stöd, och måste göra det på ett sätt så att barnen kan ta emot hjälpen.

Vi har tidigare citerat Lönnroths slutsatser om den idealiska stödpersonen (se sida 17). Och de flesta av de personer hon intervjuat har, som vi tidigare nämnt, haft en eller flera stödpersoner.

Av de personer som Claezon (2005) intervjuat berättar flera att mor- och farföräldrar varit ett gott stöd under deras uppväxt. Flera har vid olika tillfällen varit placerade hos sina mor- och farföräldrar, men ändå har de varit barnens stora stöd i livet.

Vi förstår utifrån detta att socialt stöd är mycket viktigt för att kunna hantera livssituationen, och för att sedan kunna ta sig vidare i livet.

5.2.5 Vad är det som gör att dessa barn klarar att hantera den stress de utsätts för?

Liksom vi skrivit tidigare, anser Lazarus och Folkman (1984), liksom Cronström (2003), Lönnroth (1990) och Claezon (2005), att det är viktigt att ha socialt stöd. Det sociala stöd tolkar vi som en avgörande faktor för hur barnen hanterar sin stress. Vi har sett i både läroböckerna och i självbiografierna att de som haft kontinuerligt socialt stöd har klarat sig bättre både som barn och senare som vuxna.

5.2.6 Hur kan vi då beskriva begreppet maskrosbarn utifrån dessa läroböcker?

Ett maskrosbarn är ett barn som växt upp under svåra förhållanden, och utsatts för mycket och långvarig stress. Denna stress kan exempelvis vara misshandel, andra övergrepp, att växa upp med en förälder som är psykiskt sjuk och/eller missbrukar. Ett maskrosbarn kan hantera denna stress, med hjälp av olika skyddsfaktorer som vi beskrivit tidigare. För att kunna kategoriseras som maskrosbarn måste man också växa upp till en ”normalt fungerande” vuxen, det vill säga att man klarar av att ha och sköta ett arbete, kunna ha ”normala” sociala relationer, inte missbruka och inte vara psykiskt sjuk.

5.3 Presentation av självbiografierna

Nedan kommer vi att presentera de självbiografier vi använt i vår undersökning.

5.3.1 Maskrosgreven

I denna självbiografi beskriver författaren sina erfarenheter under sin bräckliga barndom och uppväxt. Själva skrivandet fick han hjälp med av journalist och författare Vanna Beckman. Detta är en bok där Nils beskriver sina femtiosex år som maskrosbarn. Som han beskriver det själv ”här är boken vi gjorde om mig och mitt liv” (Beckman & Selander, 1997:7).

Boken handlar om Nils uppväxt i Tureberg utanför Stockholm, och hur han har tagit sig vidare i livet med psykologhjälp och AA-möten.

Nils är ett av tolv barn i en familj där han kallar sig själv som en ”Gustafsson-unge”. Familjen Gustafsson var en stor familj där man fick ta för sig för att överleva. Pappan drack, var lynnig och inkonsekvent, Nils hatade honom. Han var alltid rädd för sin far, och han kände en övergivenhet i barndomen som följde honom hela uppväxten. I denna dysfunktionella familj slogs Nils ofta av sina bröder. Det fanns alltid en aggressivitet i luften.

Hans halvdöva mor brydde sig inte så mycket om hemmet utan var en rädd människa som vägrade gå ut. Nils längtade efter en riktig mor, som kunde hålla om honom, leka och kramas, detta hände aldrig, Nils fick aldrig sitta i knäet och känna trygghet. Nils var rädd, otrygg och tyckte synd om sig själv som barn. I boken frågar han sig:

Varför ska jag ha det så här? Och undrade varför jag var som jag var. Det kändes som om jag inte råde över det själv. Förnuftet fick aldrig vara med och bestämma, det var bara känslor, hela magen full. Jag skämdes över mitt hem och min härkomst och över att vara en ”Gustafsson-unge” och att aldrig kunna ta hem någon, och över att ha ett sånt udda liv på alla sätt. (Beckman & Selander, 1997:36)

Efter skolan började Nils arbeta med olika saker men främst tyckte han om betjäntyrket. Han fick plats hos en baron på ett av Sveriges största gods. Med betjäntyrket kände Nils sig behövd och fick sätta sin egen person åt sidan för att istället helt gå upp i andra och göra det bästa för dem.

Arbetsuppgifterna kunde vara allt som att städa bilar till att servera vid olika tillställningar som hölls på godset.

Kvinnorna var alltid en viktig del i Nils liv, han hade många förhållanden men de varade inte så länge. En kvinna som han träffade var Berit. De gifte sig och fick två barn, men under sitt äktenskap började Nils dricka allt mer så fru och barn flyttade, vilket gjorde att han inte orkade bry sig om dem mer.

En sak är klar: jag vet inte hur det känns för en son att växa upp med en far. Och det vet inte min son heller. (Beckman & Selander, 1997:19)

Hans aggressivitet började visa sig allt mer. Likt sin far slog han även några av sina kvinnor, han klarade inte av att bli avvisad. Till slut så börjar han gå på AA-möte och pratar även med psykolog. Nils har varit nykter i fem år när boken skrevs 1997.

5.3.2 Ett himla liv

I England utspelar sig denna självbiografi som handlar om Patricias liv på 40-talet. Meningen med denna bok tar sin början i att Patricia fick cancer och efter behandlingen hamnar Patricia i en period med depression och ångest. Äldsta dottern Hedda ger henne en bok och säger ”Skriv!”. Först orkade hon inte men efter hand så skrevs denna bok. Den har enligt Patricia fått henne att försonas med minnena från sitt plågsamma tidigare liv. Hon har fått hjälp med att gå vidare i livet och boken har fått henne att förlåta och förstå det som hänt tidigare i livet fram tills idag.

Patricia växer upp som första barn i en familj där pappan är på sjön och inte är hemma särskilt mycket de första åren i Patricias liv. Boken beskriver Patricias uppväxt och vilka förhållanden hon har till olika personer i sitt liv. Den första onda personen hon utsätts för är mormor, som passar henne på dagarna när mamman är och arbetar. Ett exempel på detta är att när Patricia tvättade håret så doppade mormodern hennes huvud under vatten tills Patricia fick kippa efter andan.

Mormodern hatade fadern och kallade Patricia för ”djävul” och ”hår av hin” (Tudor-Sandahl, 1996:15). Detta gjorde att hon trodde att mormor hatade henne också.

Det fanns en kvinna, Auntie, som tog hand om Patricia när hon var liten. Auntie var en kvinna som hade varit granne med mormodern och tog Patricia till sig och det hände ofta att Patricia fick sova hos henne. Auntie värnade om henne och tog hand om henne på bästa sätt.

Pappan arbetade på sjön när Patricia var liten. Efter att han gick i land, startade han en mattaffär i samma hus som de hade sitt boende. Pappans humör växlade ständigt och var svårt

att förutspå. Han var en kylig och sarkastisk man som gjorde sin familj illa genom att slå både mamman, Patricia och hennes syskon.

Mamman gav Patricia många fina stunder, ofta satt de uppe länge på kvällen efter att pappan gått ut och småbarnen lagt sig. Mamma var avslappnad och fnittrig.

Patricia träffade olika män och var gift många gånger. Hennes första man som hette Jeremy tog henne med på många äventyr bland många olika arbeten och många olika ställen att bo på. Han var en orolig själ och lyckades inte behålla sina arbeten så länge. Patricia färgas av detta och går i samma fotspår.

Vid tjugo års ålder bröt Patricia upp från England och flyttade till Sverige, där hon idag lever med man och två barn.

5.3.3 Flickan som inte fick finnas

Är en självbiografi där Ethel gör en beskrivning av hur hon upplevde sin barndom och uppväxt. Hon växte upp med en mamma som är psykiskt instabil, missbrukar sprit och tabletter och en pappa som arbetar på annan ort i veckorna och är hemma endast på helgerna. Hon har en storebror som mest är ute med kompisar.

Boken beskriver en gripande historia under de första tretton åren av Ethels barndom. Om sommarlovet med resan till Norrland, det samiska arvet och katten Mille som ger trygghet och tröst.

Ethel berättar att hon egentligen inte skulle blivit född. Hon beskriver i boken att efter storebroderns födsel så sa läkaren att mamman inte kunde få fler barn eftersom det hade tagit lång tid att bli gravid med det första barnet. Mamman fick veta att hon inte behövde skydda sig, vilket hon inte gjorde, men blev gravid ändå. Efter födseln av Ethel bryr sig mamman inte om sin dotter, utan hon får ofta stå ut med mammans slag och hårda ord. Aldrig är något bra med flickan i mammans ögon, allt hon gör eller säger är fel. Mammans humör varierar mycket från att vara uppåt och vaken flera dagar till att vara djupt deprimerad och väldigt lynnig i humöret och Ethel vet aldrig vad som kommer att hända. Då mammans humör är så skiftande och hon inte får stöd och skydd av övriga familjemedlemmar är hon väldigt rädd av sig.

Ethel beskriver sitt liv:

Allt har mamma tagit ifrån mig. Min vilja, min stolthet, min livsglädje, mina dagar och nätter, barnatron, framtidshoppet och kärleken. (Ericsson, 2007:72)

Föräldrarna dricker mycket och ofta. När pappan är iväg på arbete kan mamman få för sig att Ethel ska rensa ogräs bland häckarna i mörka natten. Hon blir ofta utelåst och får inte komma in förrän på morgonen. En stark upplevelse är när mamman en dag slår henne med mattpiskan så hårt att hon får ligga till sängs i flera dagar. Det enda hon får är lite vatten. De tankar hon har när allt svartnar för ögonen och det gör så ont och hon inte orkar mer är:

Jag är den lilla, vita flicka i det stora vita rummet, med det öppna fönstret. Spetsgardinerna rör sig i vinden och mitt vackra, långa, blonda hår faller mjukt över min axlar. Och plötsligt står det en änglafflicka som tittar på mamma, när hon plötsligt står vid min säng. (Eriksson, 2007:161–162)

Vid tretton års ålder försöker Ethel ta livet av sig, men räddas av sin pappa. Idag lever hon i ett äktenskap och har två barn.

5.4 Analys av självbiografierna

Vi kommer nu beskriva vår analys av självbiografierna utifrån våra teman:

- Riskfaktorer
- Skyddsfaktorer
- Grundtillit/trygghet
- Stöd av någon vuxen

5.4.1 Riskfaktorer

Riskfaktorer hos Nils i *Maskrosreven* (1997) är den otrygga familjen, och de hemförhållanden som råder där. Med en far som slår både mor och barn, där syskon slåss med varandra och där Nils försöker överleva utan att gå under. Familjen flyttar mycket då de får följa med faderns olika arbetstillfällen. Många syskon (det fanns tolv barn i familjen) har gjort att mamman inte orkar bry sig om och ta hand om varken hemmet eller barnen. Barnen får själva ordna med rena kläder och matlagning.

När vi tittar på Nils berättelse utifrån riskfaktorerna i läroböckerna i vår studie, ser vi flera likheter. Vi tolkar mamman som deprimerad utifrån Nils beskrivelser. Nils var barn nummer nio, av tolv, i familjen, och mamman hade under en längre tid blivit slagen av Nils alkoholiserade pappa. Även barnen blev slagna av pappan. De hade också ekonomiska svårigheter, vilket enligt även Lazarus och Folkman (1984) är en riskfaktor. De var mycket trångbodda, och flyttade ofta. Pappan var sällan hemma, och han lämnade sedan familjen helt och skaffade nya förhållanden på annan ort (Beckman & Selander, 1997).

Hemma hos Patricia i boken *Ett himla liv* (2002) var det ofta kallt inne, de hade ingen värme utan fick värma sina sängar med varmvattenkrus av plåt. Patricia beskriver sin alkoholiserade pappa så här i boken:

Pappa var en plågad själ, som periodvis var i klorna på en psykos som förvandlade honom till en hemsk främling. Hans sadism och skrämmande brist på omsorg om oss speglade helt säkert vad han själv hade varit utsatt för, först som ett litet försvarslöst barn och sedan som kugge i krigsmaskineriet. Detta är det enda sätt jag kan förklara det på. Det enda jag såg då var en sinnessjuk tyrann som misshandlade och skadade oss och gjorde oss fruktansvärt olyckliga. (Tudor-Sandahl, 2002:132)

Vi förstår utifrån hennes beskrivning att pappan inte var psykiskt välmående, vilket utgör en riskfaktor för Patricia. Att han var alkoholiserad är ytterligare en riskfaktor. En miljömässig riskfaktor är att det var så kallt inomhus. Mamman och pappan bråkade mycket, och mamman blev ofta slagen, vilket Patricia blev vittne till. Patricias bror blev också mycket misshandlad, vilket Patricia också blev vittne till. Även hon själv blev slagen en del. Både att bevittna och att utsättas för våld är vad Lönnroth (1990) benämner som traumatiska riskfaktorer.

Riskfaktorerna i *Flickan som inte fick finnas* (2007) är många, dels den genetiska riskfaktorn som utgörs av mammans psykiska instabilitet. Mamman har varit psykiskt sjuk sedan sin egen barndom, vilket också påverkat hennes graviditeter. Mamman utsätter också Ethel för oerhörd psykisk press, och Ethel blir även misshandlad.

”Så du har tänkt bli en hora som mormor”, fortsätter mamma med iskyla i rösten, när jag med rädslans pickande hjärta står innanför ytterdörren och betraktar min sönderrivna dagbok. För det är just det tonlösa tonfallet som får mig att bli som mest skräckslagen. För det betyder bara en sak: Mamma har haft tid att tänka, vilket i sin tur betyder att hon också har tänkt ut det straff jag ska få. Och när mamma haft tid att tänka handlar inte straffet om ett spontant slag

med ringhanden över min läpp, utan om något mycket, mycket värre. Med is i hjärtat inser jag att Mille inte kommit skuttande över ängen när jag steg av bussen. Det kan väl inte vara så att hon dödat min katt? (Ericsson, 2007:156)

Föräldrarnas drickande är också en riskfaktor. Ethel och hennes storebror upplever mycket bråk och skrik i hemmet, inte bara när föräldrarna inte dricker. När mamman och pappan bråkar brukar också mamman hota med att de nu ska skiljas. Trångboddhet är också här en riskfaktor. Familjen bor i ett väldigt litet hus, där Ethel och hennes storebror delar rum.

5.4.2 Skyddsfaktorer

När vi tittar på skyddsfaktorer i *Maskrosreven* (1997) ser vi inte så många. Utifrån Claezons kriterier (se sida 21-22) är skyddsfaktorer i Nils liv att han har skaffat sig en utbildning och att han klarar av att sköta sitt jobb.

Utifrån Lönnroths (1990) tre förutsättningar för att utvecklas till maskrosbarn känner vi igen två punkter i Nils berättelser om sin barndom. Den första punkten, att ha en god relation till åtminstone en vuxen, anser vi inte stämma in på Nils. Även Lazarus och Folkman (1984) anser detta vara en skyddsfaktor. Andra punkten, att testa sin sårbarhet, stämmer väl in på Nils. Han försätter sig ofta i jobbiga situationer, för att se hur långt han på olika sätt kan gå. Den tredje punkten innebär att det finns en gräns för hur mycket stress ett barn kan hantera, och Nils utsätts för mycket stress under sin uppväxt. Inte bara blir han slagen av både pappa och syskon, utan han uträttar även ärenden åt sin mamma såsom att diska, gå till socialnämndens ordförande och be om pengar för att kunna handla åt familjen. Han blir också utfrysad bland de jämnåriga barnen i byn.

Patricia beskriver i *Ett himla liv* (2002) sin enda trygghet som den hon kände när hon var hos Auntie en äldre dam som varit granne med mormor. Auntie lekte ofta med Patricia och då kunde hon känna den närhet som hon annars saknade. Patricia tillbringade många lov hos Auntie och hon blev bortskämd med att få frukost på sängen. Socialt stöd är en av Lazarus och Folkmans (1984) skyddsfaktorer.

Utifrån Claezons (2005) kriterier så hade Patricia förmåga att skapa god relation till sin mamma, och även med Auntie. Hon har klarat sig genom skola, och har skaffat sig en utbildning och hon har ett arbete. Patricia har inte varit kriminell och har inte heller missbrukat.

Enligt Lönnroths tre punkter stämmer två av dem in på Patricias uppväxt. Nämligen första punkten, att ha ett gott förhållande till i alla fall en vuxen, vilket hon hade till både sin mamma och till Auntie. Och tredje punkten, att det finns en gräns för hur mycket stress ett barn kan hantera.

Skyddsfaktorer i *Flickan som inte fick finnas* (2007) utifrån Claezons (2005) kriterier är att Ethel har förmåga att skapa relativt goda relationer både med sin pappa och sin bror. Hon har också god relation till två av busschaufförerna som kör skolskjutsen. Ethel har också klarat av skolan. Hon har alltid fått mycket goda betyg i skolan och hon fick en utmärkelse för sina betyg i grundskolan.

Utifrån Lönnroths tre kriterier lyckas hon skapa relativt goda relationer till ett par vuxna, hon testar sin sårbarhet och det finns en gräns för hur mycket stress hon klarar av att hantera, vilken hon når när hon vid 13 års ålder försöker ta livet av sig. Även i Ethels berättelser återfinns vi Lazarus och Folkmans (1984) skyddsfaktor, i form av socialt stöd.

Vi anser att det är dessa skyddsfaktorer som är den stora bidragande faktorn till att barnen klarar av att hantera den långvariga stress som de utsetts för. Av särskild vikt är det sociala stödet, vilket Lazarus och Folkman (1984) anser blir allt viktigare som en del av ”coping”.

5.4.3 Grundtillit/trygghet

I *Maskrosreven* (1997) beskriver Nils att han inte har haft mycket trygghet. Han har blivit slagen både av syskon och av sin pappa. Hans mamma tog inte hand om honom, utan han var mer en trygghet för mamma då han ofta fick uträtta ärenden såsom att gå och handla och diska. Han fick inte vara med och leka med de andra barnen heller, dels för att han var ganska bråkig och dels för att de andra barnens föräldrar inte tillät det. I skolan där Nils gick, och där han lärde sig saker som han kunde ha nytta av i vuxenlivet, hade han en viss trygghet till en början. Men sen svek fröken honom och han förlorade denna trygghet. Han har också sökt sig till olika platser där det funnits vuxna som han sökt trygghet hos, såsom fiskhandlaren och bilverkstaden. När Nils blivit äldre och klarat av skolan söker han arbete hos en baron som ger honom den tillit som han har saknat i större delen av sitt liv (Beckman & Selander, 1997).

I boken *Ett himla liv* (2002) ser vi att det finns en viss grundtrygghet i Patricias familj där man tar hand om varandra fastän bråk och slag ibland hotar familjeidyllen. I Patricias fall kan man utifrån de kriterier som Werner beskriver i Claezons (2005) bok, se att Patricia har god självkänsla och har klarat att ta sig vidare. Hon har flyttat ifrån England till Sverige. Hon har utbildat sig och arbetar numera som legitimerad psykolog och psykoterapeut.

Det vi kan se i boken om Ethel, *Flickan som inte fick finnas* (2007), är att grundtryggheten endast finns i kärleken till pappan och storebror. Utifrån vår tolkning har Ethel faktiskt inte fått någon grundtrygghet, pappan är kärleksfull och känslig och håller om Ethel när mamma inte är närvarande, men han vågar inte skydda sin dotter mot modern och ger henne endast värme och närhet i smyg. Brodern är mer neutral, han är mammas älskade barn. Brodern är sällan hemma, han är oftast ute med kompisar för att undfly kaoset hemma. Fastän pappan inte tar parti för henne, så kan hon känna en viss trygghet hos pappan, som när Ethel får sin katt av pappan vilket gör att hon får en sorts trygghet i sin barndom. Men pappan och den äldre brodern ger henne endast kärlek, stöd och trygghet när mamman inte ser.

Ett exempel är när pappan viskar till Ethel efter att hon har fått sin katt:

Om du har katten hos dig på kvällen kan du krama den och tänka på mig. Då sover du bättre. Och jag kommer fortare hem. Innan du vet ordet av är det fredag. Då blir det lättare för dig med hen... med mamma. (Ericsson, 2007:25).

5.4.4 Stöd av någon vuxen

Vi kan inte se att Nils har haft något bra stöd av någon vuxen under de tidigare åren under sin uppväxt, utifrån hans berättelser om sin barndom. Det är först i tonåren som han möter två vuxna, på en skola för ”miljöskadade pojkar” där han blev placerad, som var lärare och som var ett bra stöd för honom. De stöttade även honom när han var vuxen, och fanns alltid där när han behövde stöd (Beckman & Selander, 1997).

I *Ett himla liv* (2002) berättar Patricia om Auntie som varit ett bra stöd för henne under hennes uppväxt. Hon tillbringade många lov och övernattningar hos Auntie.

Att vara hos Auntie var den enda trygghet jag kände till och den var bräcklig. En av mina lekar bestod i att jag satte mig grensle över hennes knä, tryckte min kind mot hennes och småsjungande sa: ”Älskar du mig, Auntie?” samtidigt som jag blundade och njöt av närheten. Och Auntie svarade: ”Det är klart att jag gör, stumpan min.” ”Är du säker på att du älskar mig, Auntie?” fortsatte jag. ”Det är klart att jag gör, stumpan min.” ”Är du säker på att du är säker på att du älskar mig, Auntie?” Och så vidare tills en av oss tröttnade. Jag fick aldrig nog av dessa lugnande försäkringar och jag gottade mig åt den lilla pausen mellan fråga och svar, väl vetande att svaret skulle bli ja. (Tudor-Sandahl, 2002:28)

När Patricia blivit äldre och småsyskonen var födda, satt ofta mamman och Patricia hemma och pratade och myste tillsammans, så hon har även fått stöd av sin mamma.

I Ethels berättelser får vi veta att hennes pappa ibland är ett stöd för henne, men bara när mamman inte ser. Hon får också visst stöd av två kvinnliga busschaufförer som kör skolskjutsen, men endast då hon åker med bussen.

Jag älskar att åka kvällsbuss med Gittan och Ulla. Jag är bara en liten unge, ett slags sällskap i ensamheten. Men jag räknas. Det är mer än jag gör hemma. (Ericsson, 2007:28)

Ethel får också stöd av en läkare som hon träffar vid tre tillfällen, dels i samband med en blindtarmsoperation som Ethel ”lurat” sig till, hon hade egentligen inte en inflammerad blindtarm hon ville bara få en paus hemifrån.

Doktor Alshammar bläddrar lite i sina papper, sedan tittar han på mig. Jag är nu så rädd att jag skakar. Jag kommer att få ett straff. Mamma har sagt att alla på sjukhuset hatar mig för att jag spelat sjuk. Men doktor Alshammars blick är inte arg. Den ser nästan ut som pappas när han tycker synd om mig. Och rösten är inte heller hård när han säger: ”Du ska veta en sak, Ethel. När barn har så ont i magen som du så är det på riktigt. Du har inte gjort något fel. Det är jag som skulle ha avvaktat med operationen.” (Ericsson, 2007:146–147)

Och sedan träffade hon honom långt senare i samband med att mamman kastat ett konservburkslock mot Ethel, som fastnade i ansiktet på henne och nästan skar henne i ögat.

6. Avslutande analys

Lazarus och Folkman (1984) menar, som vi tidigare tagit upp, att coping är en process. Vi har i självbiografierna sett exempel på denna process.

Nils, exempelvis, berättar i *Maskrosreven* (1997) att han inte har fått värme, närhet och trygghet av sina föräldrar utan har istället mötts av likgiltighet eller ilska.

Och jag längtade efter en mamma. Jag fick aldrig vara barn på riktigt. Hon lekte aldrig med mig, kramade mig aldrig, jag fick aldrig sitta i knäet. (Beckman & Selander, 1997:23)

Han har istället sökt sig till andra vuxna för att få dessa behov tillgodosedda. Nils berättar om en kvinna som tillgodosåg detta behov under en kort period.

Ibland tog fjärdingsmans fru upp mig i knät. Det var något fantastiskt för mig. [...] Jag minns att jag undrade om det var mig hon tog upp i knäet eller om det var kaffekupongerna. I vilket fall var det gosigt att sitta där, och överkligt på något sätt. (Beckman & Selander, 1997:30)

Nils har under hela uppväxten fortsatt söka efter en mamma, och har under korta perioder funnit personer som tillgodosatt dessa behov.

Patricia berättar i *Ett himla liv* (2002) om när hennes pappa kom tillbaka från kriget, och om hur deras hemförhållanden förändrades.

Mamma och jag hade kommit att stå varandra mycket nära. Jag tror att vi behandlade pappa som en ovälkommen främling. Krossade drömmar i kombination med grundläggande missförstånd skapade de kaotiska och tragiska förhållanden som blev vårt dagliga liv. Mammans och pappas äktenskap blev en boxningsmatch utan domare. Jag placerade mig resolut i mammas ringhörna genom att hjälpa henne med småbarnen och vara snäll i största allmänhet. (Tudor-Sandahl, 2002:44–45)

Hon berättar också att hon lär sig läsa sin pappas humör, och anpassa sig efter honom.

Ethel är den som beskriver denna process bäst. Hon beskriver i *Flickan som inte fick finnas* (2007) sin mammas mycket instabila mående, som skiftar i olika perioder.

Min mamma är inte alltid så. Hon är periodare och då menar jag inte periodsupare. Nej, min mamma är ”periodpsyko”. Ibland är hon nedåt, eller snarare ”bakåt”, för då gömmer hon sig i husets innersta vrå, vilket inte är så långt ifrån husets yttersta vrå. (Ericsson, 2007:8)

Om jag måste gå förbi henne i vårt trånga kök när hon är i en nedåtperiod gör jag det med böjt huvud. Jag är en strykrädd hund och har jag tur ser hon mig inte alls, eller så slipper jag en örfil, eller ett snärtigt slag i nacken. Någon gång utdelar hon det värsta slaget. Det är när hon slår mig över munnen med ringhanden. (Ericsson, 2007:9)

Ethel lär sig hur hon ska vara gentemot sin mamma i hennes olika perioder. Hon har olika kom-ihåg-listor där hon skriver ner olika saker som är mycket viktigt att komma ihåg. Men trots det brukar hennes olika försök att behaga sin mamma misslyckas.

Fast det är inte lätt att veta vilken fas hon befinner sig i. Ibland testar hon mig. Hon ler. Jag ler försiktigt tillbaka. Då tar hon tag i mina kläder och ruskar om mig. (Ericsson, 2007:11)

Mamma brukar testa mig på andra sätt också. Om hon ler och jag inte besvarar hennes leende (eftersom jag fick stryk förra gången när jag prövade den strategin) så kan hon rasa över det också.

6.1 Vilka barn kategoriseras då som maskrosbarn?

Vi har kommit fram till att en person inte kan kategoriseras som maskrosbarn förrän hon eller han är vuxen, då en avgörande faktor är hur man klarar vuxenlivet. För att vara ett maskrosbarn måste man kunna leva som en ”normalt fungerande” vuxen, det vill säga man kan sköta ett arbete, ha ”normala” relationer och man varken missbrukar eller begår kriminella handlingar.

När vi nu tittar på självbiografierna för att svara på denna vår sista fråga, går vi tillbaka främst till Claezons (2005) kriterier för god anpassning, där hon hänvisar till en föreläsning av Emmy E Werner 1993, vilka vi tolkar som skyddande faktorer:

Kriterier för god anpassning:

att ha

- förmåga till goda relationer med föräldrar, syskon och vänner (förmåga till vänskap)
- förmåga till goda intima relationer (parrelationer)
- förmåga att ta hand om sina barn på ett adekvat sätt
- självkänsla, att acceptera sig själv
- klarat skola/arbete på ett tillfredsställande sätt
- någon form av utbildning

samt att

- ej vara kriminell
- ej ha behov av frekvent psykvård
- ej vara missbrukare

6.1.1 Är Nils ett maskrosbarn?

Nej, vi anser inte att Nils är ett maskrosbarn. Han har i vuxen ålder begått kriminella handlingar, och han har även missbrukat alkohol. Nils har även varit inlagd på institution för psykiatrisk vård. Han har inte förmåga att ha ”normala” relationer, varken till vänner, sina barn eller till partners. Utifrån främst Claezons (2005) kriterier för god anpassning, men även utifrån Cronströms (2003) och Lönnroths (1990) skyddsfaktorer, anser vi att han inte stämmer in på ett maskrosbarn.

6.1.2 Är Patricia ett maskrosbarn?

Utifrån de kriterier vi tidigare beskrivit anser vi att Patricia är ett maskrosbarn. Hon lever i ett långvarigt äktenskap, och hon har två barn. Hon har skaffat sig utbildning och har skött sitt arbete. Patricia har inte heller missbrukat i vuxen ålder, och inte begått kriminella handlingar. Hon har växt upp till en ”normalt fungerande” vuxen.

6.1.3 Är Ethel ett maskrosbarn?

Ethel har ett arbete som hon sköter, och hon har skaffat sig utbildning. Hon lever i ett äktenskap och hon har två barn. Ethel har gått i terapi i flera år, men enligt Cronström (2003) kan hon fortfarande ses som ett maskrosbarn, då de flesta personer hon intervjuat haft psykologkontakt. Ethel har inte missbrukat i vuxen ålder och har inte heller begått kriminella handlingar. Även Ethel har vuxit upp till en ”normalt fungerande” vuxen, och är ett maskrosbarn.

6.2 Slutdiskussion

När vi först sökte efter självbiografier till vår undersökning sökte vi på ordet maskrosbarn. De tre böcker vi har använt oss av fann vi med hjälp av detta sökord och vi utgick därför ifrån att de var maskrosbarn. Med den kunskap vi inhämtat från de läroböcker vi läst har vi sedan kommit fram till att endast två av de faktiskt är maskrosbarn, nämligen Patricia och Ethel.

I självbiografierna har vi fått följa barnens uppväxt och hur de har lärt sig hantera skiftande situationer. Vi kunde känna igen mycket av deras beskrivningar i copingteorin, som vi använt oss av i vår analys. I en dysfunktionell familj kan förhållandena och situationer förändras

mycket snabbt, och enligt copingteorin lär sig barnet snabbt anpassa sig, och på så sätt hantera situationen (Lazarus & Folkman, 1984). Vi har, utifrån den kunskap vi inhämtat för att kunna göra denna studie, förstått att det är en kombination av barnets egenskaper, deras copingstrategier och främst socialt stöd som är avgörande för hur barnet hanterar den situation hon eller han lever i.

Ett problem med begreppet maskrosbarn är att det inte finns en definition, utan olika personer definierar det olika. Som vi har sett, och även tidigare beskrivit, har Cronström (2003) och Lönnroth (1990) inte samma definition. Lönnroths definition är bredare, då hon anser att det inte bara är barn som växt upp med missbrukande och/eller psykiskt sjuka föräldrar, såsom Cronström (2003).

Med denna studie vill vi belysa ett mycket intressant ämne som det behövs mer forskning kring, barn och deras sätt att hantera långvarig stress.

7. Litteraturförteckning

Ahlgren P, Scheffer G. (1998) *Maskrosbarn: en studie av copingstrategier hos vuxna som övervunnit svåra uppväxtförhållanden*. Psykologexamensuppsats Vol XII (1998):21. Lunds universitet

Beckman, V. och Selander, N. (1997) *Maskrosreven*. Sober Förlags AB, Malmö

Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder* Liber AB, Malmö

Claezon I. (1996) *Mot alla odds: barn till narkotikamissbrukare berättar om sin uppväxt*. Mareld, Stockholm

Cronström, S. (2003) *Dansa med träben*. Natur och Kultur, Stockholm

Ericsson, E. G. (2007) *Flickan som inte fick finnas*. Norstedts, Stockholm

Jaffe, S. Caspi, A. Moffitt, T. E. Polo-Tomás, M. Taylor A. (2007) Individual, family, and neighborhood factors distinguish resilient from non-resilient maltreated children: A cumulative stressors model. *Child Abuse & Neglect* Vol. 31 nr 3 s 231-253

Lazarus, R. och Folkman, S. (1984) *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company, Inc, New York

Lönnroth, A. (1990) *Maskrosbarn, barnen som klarar sig mot alla odds*. Clacio Bokförlag AB, Stockholm

Tiet, Q. Huizinga, D. Byrnes, H. Predictors of Resilience Among Inner City Youth. *Journal of child and family studies* Vol. 19 nr 3 s 360-378

Tudor-Sandahl P. (1996) *Ett himla liv*. Danmark, 2002.

Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (nerladdad 2011-03-17)

Bibliobi.com <http://ami.bibliobi.com/CV.htm> 2011-05-03

Ne.se (Nationalencyklopedin) <http://www.ne.se/social-konstruktivism>, 2011-05-03

Bo.se (Barnombudsmannen) <http://www.bo.se/files/publikationer.%>, 2011-05-02

Maskrosbarn. org <http://www.maskrosbarn.org/>, 2011-05-10

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1 Litteraturlista; böcker vi tittat i men valt bort

Helmen Borge, A. I. (2005) *Resilience – risk och sund utveckling*. Studentlitteratur, Stockholm

Hindberg, B. (1999) *När omsorgen sviktar*. Rädda barnen, Stockholm

Skerfving, A. (2005) *Att synliggöra de osynliga barnen*. Förslagshuset Gothia AB, Stockholm

Werner, E. och Smith, R. (2003) *Att växa mot alla odds: från födelse till vuxenliv*. Edita Norstedts tryckeri, Stockholm

Winnicott, D. W. (1957) *Barnet, familjen och omvärlden*. Natur och Kultur, Stockholm

Cöster, E. (2002) *Maskrosbarn: en begreppsanalys och litteraturstudie*. Kandidatuppsats från Lunds universitet, sociologiska institutionen

Lagerberg, D. och Sundelin, C. (2000) *Risk och prognos i socialt arbete, forskningsmetoder och resultat*. CUS forskningsbok

8.2 Bilaga 2

Lagstiftning

6 kap. Om vårdnad, boende och umgänge

Inledande bestämmelser

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Lag (1983:47).

2 § Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller arton år eller dessförinnan ingår äktenskap.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov enligt [1 §](#) blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

Om ansvaret i frågor som gäller barnets ekonomiska förhållanden finns bestämmelser i [9-15 kap.](#) Lag (1994:1433).

2 a § Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och - barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Lag (2006:458).

Vårdnadens utövande

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Lag (1983:47).

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19490381.htm> (2011-05-05)